

SZEMLE

EGY KÖLTŐI INDIVIDUALIZMUS ÜDVÖZLÉSE
Fehér Kálmán: AKVÁRIUM. Fórum, 1964. Symposion Könyvek 4.

Ahhoz a nemzedékhez tartozik Fehér Kálmán, amely évekkel ezelőtt oly erőteljesen deklarálta irodalomszemléletét az irodalmiasság és az elkötelezettség jugoszláv horizontú követelésével. Ez a nemzedék most kezdi a közönség elé bocsátani szépirodalmi alkotásait, művekben is demonstrálni esztétikáját. Fehér Kálmán kötete, az *Akvárium* a bemutatkozás, a prezentálás szempontjából is a legelőnyösebb oldalairól mutatja meg nemzedéke kétségbevonhatatlan tehetségét, s azt a szintet is, ahonnan ez az ifjú költő-nemzedék elindult. Valljuk be, nem alacsony ez a szint, hiszen költői mozzanatainak olyan erényei mutatkoznak meg Fehér Kálmán első kötetében, amelyeknek ápolására, elérésére, kicsiholására idősebb társaik egy részének életműve ment rá, vagy több kötetük után sem érték el ezt a szintet, ahonnan Fehér Kálmánék indultak élet és irodalom egészen szabad viszonyításaival.

Ars poetikáját a „Bányászok dala” című versében kínálja fel az olvasónak:

Mi Orpheusz-lesők
pillog a sötét

Mi lepkeapók
nincs is Idő

Mi isten-pajtikák
Komfortos a pokoi

Mi ördögbűvölők
határtalan a tér

Mi Orpheusz-lesők
ég a lámpánk...

Mi a költő feladata, milyen a világ, s milyen a költő ma? — íme a kérdések, amelyeket ez a kis vers ket-tősségeivel megidéz. Költészet és élet ellenpontjai vibrálnak a versszakokban, amelyeknek gondolati vonala a „pillog a sötét” mozzanatából kiindulva jut el a költő az „ég a lámpánk” magatartásához, hogy jelezze költői magatartásának azt az egységét, amely az élet és irodalom együttes vállalásából alakul ki nála. Nemcsak pusztán szembeszegülés ez, és a költészet szembesítése az „élettel”, amely ebben a versben „komfortos pokolként” említődik az Idő és a Tér egyetemes koordinátáiban, hanem feleselés vele, dialógus, amelyet költőnk kényszerít a korunkban oly ellentétes tendenciájú kettősre (az eltávolodás tendenciát is jól kifejezve ebben a versben, hiszen a versszakok első sorai mind felfelé indulnak, magasba törnek, míg a második sorok a kijelentés konok tény-szerűségével az ellentétes véglét benyomását, hangképükben a lefelé mutatást sugallják), vallatóra fogva őket olyan szenvedéllyel, emberi érdeklődéssel, amely Fehér Kálmán verseinek alapvető jellegzetességét is jelzi: indulatos intellektualizmusát, azt az elfojtott, szabályozott forrongást, amely a verseket feszíti, s az Ész és Érzelem küzdemeivé avatja őket.

Ellenpontokban és áttételekben bujkál ez a költői jellegzetesség e kötet verseiben, és már-már a rendszer, a költői elv körvonalait ölti magára. Az „orpheuszi” költő magatartását vállalja Fehér Kálmán, de sajátos minőséget is ad ennek a tartásnak: egyfelől a „lepkeapó”, az „isten-pajtika”, az „ördögbűvölő” emlegetésével a vers elvontabb, szellemibb, éterikusabb szféráit idézi meg, s a világ általánosabb, elemibb s ezzel őszibb és mágikusabb élményére utal, másfelől azt a képzeletet is bevonja a figyelem körébe, amely verseiben a szelídítő szerepét játssza, hiszen költői alapélményének kifejezésére tör, szóhoz juttatva a költői „fent”-et és a „világ” lent-jét, ezeket csapva össze, s ebből kiindulva feszülnek egymásnak, s lesznek versei szelídült gondolat-erupciók. A képzelet, amely legszívesebben az emberi élet egy kisebb sugarú körében mozog, tárgyi-érzéki mozzanatokot hív a kifejezés segítségére. Költői „tudásának” is az alapja:

Tudunk a szél lábáról,
a tenger karba tett kezéről
és a mozgás piros bugyogójáról...

(Őrjöngő)

Az ellentétekben gondolkodó és ellentéteket megmutató költő itt készíti legnagyobb meglepetését: gyöngédségét. Ha az előbb az elfojtott indulatokat emlegettük, és az erőnek a sejtelmét és ígérését, most a gyöngédséget kell felmutatni, amely lépten-nyomon jelét adja nemcsak a kicsinyítésben, de a becézgetés oly fontos szerepében is:

Több volt a kis madár
a sárga csőrű kis begyes
a kék bokájú...

kezdi az „Örjöngő” című versét. Ennek változata „Az akták rendben vannak” 7. darabja is:

Születésünkkel is öltünk.
Születésünkkel megöltük Anyánk;
Különben örök életű tengeri habok
Buzognának a száján;
Különben szöcskenyáj
Legelné búzáját.

S csúcsa alighanem az „Idegenség és szerelem” első versének egésze:

a kislányok már
mind felnőttek
szépen terebélyesek
sokszínű virággal
két kezük tiszta-part

a kislányok már
mind felnőttek
karcsú minaretek
a nyelvük
perzsaszőnyeggel beterítve...

Ha költészetének erősségét keressük, a képzelet itt munkáló rokokó természeténél bátran megállhatunk, hiszen benne nemcsak a rokokó „mesterkéeltség” tűnik el, helyet adva a természetesség egy rafinált és intellektuális megidőzésének, de éppen innen nyílik Fehér Kálmán költőiségének egyéb területe felé is kilátás, ez a mozzanat magyarázhatja verseinek kép-szerkezetét, nyelvi és stilisztikai megvalósulásait, verselésének nálunk oly szokatlan ősi ízét, mindezeken túl pedig éppen a képzelet rokokó vonása hordozza magában annak a költői harmóniának a lehetőségét is, ember és világ relációiban, amelyeket a versek gondolati síkja sejtetni alig enged az idegenség tájait járva, és ezzel a harmónia-sugallattal élesen és disszonánsan feleselgetve. Tovább menve, az ellentétek itt jelzett vonulata jelentheti azt az utat is, amelyen egy konzonzancia

felé lehet haladni: ennek ígérését Fehér Kálmán néhány verséből már kiolvashatjuk, így a költői mozzanatában, a tiszta képre való törekvésében, amely Fehér Kálmán költészetében a dalszerűség harmóniáját is jelenti.

A modern költészet „barokkos” vonalán jár tehát Fehér Kálmán is, csak erőssége nem az intellektuális barokk tiráda, hanem a rokokó dal, miként erről szerelmes verseinek rövidebb darabjai meggyőznek bennünket, míg a hosszabb, tiráda-típusú versei közül az „Idegenség és szerelem” címűnél állapodhatunk meg. A személytelen személyesség jegyében, a fentiekből következően, a költő belátható közelségben tudja magát tárgyához, és nem dolgozik az áttételeknek azzal a bonyolultabb változatával, amely hajlandóságot mutat a vers tárgya iránti közömbösségre, nem idegenkedik szinte minden szálat eltépni, hogy a vizsgálódás tárgyává tehesse azt. Fehér Kálmán szívesen enged az élmény közvetlenebb sugallatainak is, de az élmény „vértódulását” sikerül neki a „tudással költés” elve alá rendelnie, mértéket tartva élet és irodalom között, de nem riad vissza attól, hogy az „életet” bevonja a vers körébe, anélkül hogy alárendelné magát kényszerének és esetlegességeinek. A verseskönyve címében foglalt „akvárium-gondolat” itt kapja meg magyarázó szerepét: nem annyira a mesterségesen tenyésztett és önkényesen válogatott világot hirdeti, hanem a világát körülfogó „üveg-falét”, amellyel bekeríti a maga költői világát, színeit és formáit, amelyek költői vegetációjában villognak.

„Akvárium-gondolatának” másik mozzanata az idegenségé, amelyet ciklus-címeiben oly következetesen emleget: „akváriuma üvegfalának” ez az alapanyaga. Az elidegenítés és az elidegenülés szempontjai a tárgyiasítás folyamatát is megindítják mind a szerelem, mind pedig a világ dolgait illetően. A szerelemben a gyöngédség és a küzdelem motívumai szólnak a lehangosabban, a boldogság és a fájdalom kettőseit énekelve („Eljöttél hozzám és a tövisek visszatértek a szeretethez...” — énekli az ellentéteket összefogva és együtt látva a „Rózsámnak szirmok helyett”-ben), legsikerültebb versei egyikében, a „Tanyai monológ”-ban pedig a tragikus árnyait és felhőit is beleírva a versbe:

Sötétben vetközz le
 Sötétben feküdj le
 Hajnalig vigasztal a kukorica
 Hajnalig vigasztal a búza...

— — — — —

Sötétben vetközz le
Sötétben feküdj le
Köldöködben a búza
Sirodból kihajt

Sötétben vetközz le
Sötétben feküdj le
Hófehérben learatnak

Költészetének egyik minta-darabjában, a „Mministránsok”-ban az elidegenítés „élet” felé mutató törekvéseit szemlélhetjük: az *elidegenülés* azonban nemcsak tárgyában figyelhető meg (témái az elidegenült emberéi), hanem az *elidegenítésben* is, a halál és közömbösség motívumait fonva össze. A kép totalitása talán itt látható a legteljesebb tárgyiasságában, atmoszférájában:

Sohasem szerettük jobban a Halált:
Csak húsz dinárért
Csak fonott kalácsért
Csak egy pohár borért
Csak egy zsebkendőért

— — — — —
Sohasem szerettük jobban a Halált:
Szögek láttán kalapácsban
Múvirágban új gyertyában
Sekrestyében futkosásban
Sekrestyével barátságban

S ebben a versben s a „Május 1.” címűben Fehér Kálmán költői élményeinek a szerelem mellett másik fő motívumát kell megfigyelnünk, amelyben a társadalmi élményekre nyílik ajtó. (Lényegében az „Idegenség és kesergő” és „Idegenség és nyugtató” című ciklusairól van szó.) A gondolatiság ezekben a versekben nemcsak a költői tartást jelzi, hanem azt az igényt is, hogy bölcséleti síkon járja be a versekbe foglalt kérdéseket. Eszményi képletét a „Május 1.”-ben fogalmazta meg: „Rövidítsétek az utakat minek is kerülnétek”. A többiek lényegében a „hosszabb utakról”, a „kerülőkről” szólnak. A költő ezekben bizonytalanabb talajon mozog, nemegyszer a költőiség is háttérbe szorul a versekben. Elszaporodnak a keregett és kierőszakolt képek, a nyers mondatok:

Minek az alku?
Emberek vagyunk
És láthatod: a Piacon
Mi vagyunk a legszebb konfekciós áru...
(Csókai elégia)

vagy:

Seggbe rúgtuk a bürokrata kutyáját
Sziámi macskáját fölfaltuk
(Vagy eladtuk egy pohár borért?)
A lányát elcsábítottuk
Azt mondta: megálljatok!

(Az akták rendben vannak. 2.)

vagy:

Gégecsőn erő- és energiapatak
folyik...

(Cséplés)

Sajátos jellegüket a „kifakadás” adja meg. A képzelet „tudását” az ész indulatosabb dühe szorítja ki, másfelől pedig feltűnnek a genre-képek leíró jellegű versei is („Útépitők”, „Anyja”, „Munka után”, közöttük a „Csókai elégia” megoldása a leginkább figyelemre méltó: a verset az „ez a norma” állandóan visszatérő sora tagolja, következetesen lecsap, és minden „költői” nekifutás után a hétköznapiok kényszerítő elvét jelezi a versben:

Csillagodat kalapáld ki
Ez a norma
Vizek méhében sistereg
Nappali csillagokban kételyek
Tűző Napban ketyegés
Szélrohamban bicegés
Nyolc órába ékelés
Dinamók mágnesén már érett daganat
Ez a norma...

Az elidegenülés hálója tartja fogva tehát Fehér Kálmán költői világát: ennek vonalai a szerelem és az emberi sors — két élménykör, amelyet az *Akvárium* verseiben szólaltat meg a „szelidítő” és „kesergő” ellenpontjaival, fényeket és árnyakat mutatva egén.

Fehér Kálmán nem „dalol”, hanem „mondja” a verset — s ha lehet egy költő első kötetének vers-tanáról beszélni, akkor az övét ezzel a „vers-mondással” lehetne jellemezni. Formai megoldásai, vers-képletei nem a verstani formák külső jegyeiből alakultak ki, hanem a mondatok belső, ún. mondattani egységeiből képződtek — legalábbis legsikerültebb verseiben. A tagoló vers „technikája” sejlik fel, a tagoló képlet, az a belső, gondolati fegyelem és ritmusosság, amely az egyszerűségnek és rafináltságnak oly sok változatára képes. Az *Akvárium* verseiben az egyszerűség lehetőséget aknázza csak ki, de még nem látszik, hogy tudatosan keresné az árnyalatokat is. A töményítés ösztönös rátalálása nyilatkozik meg itt Fehér Kál-

mánnál (ezt jelzik az olyan vers-részek is, melyekben „népi” ízek lelhetőek fel):

Aldozatnak / madarakat küldött / a Nap
csapongó / szárnyúak
kalapált / csőrűek
köszörült / nyelvűek
szárnyuk alatt / penge ...

Költői kozmosz készül tehát Fehér Kálmán kötetében. Jól kivehető alaprajza van, a szerzőnek pedig költői egyénisége, individualizmusa, amely arra jogosít fel bennünket, hogy legnagyobb várakozással és érdeklődéssel figyeljük pályája, hisszük, emelkedő ívét.

(Bori I.)

EGY TIPIKUS ELSŐ KÖTET

Gyárfás Endre: PARTKÖZELBEN, Magvető, Budapest, 1964.

Gyárfás Endre első kötete, az Új Termés sorozatban megjelent *Partközelen*, magán viseli a kezdés minden ígérését és sutaságát is.

Egy fiatalember eleven vívódása, állandó tenni-akarása, az ifjúság őszintesége és bátorsága érződik minden szóban, minden gondolatban. Gyárfás Endre alapélménye az ifjúsága, s ha ez feszültséget, izzást eredményezhet is az egyes versekben és az egész kötetben, önmagában még nem elég, hogy verssé avassa a strófába szedett sorokat, gondolatokat.

A szélsőségek ellentétes pólusai között hánykódik Gyárfás Endre versekből ácsolt bárkája. Érzi, igyekszik meglátni, s fiatalságának érzékeny delejtűjével igyekszik betájolni korát:

melletted félig épült hajó vasteste ring,
mindenki visz feléje egy deszkát, egy szeget,
és partközelt jeleznek a biztos műszerek ...
(Partközelen)

s önmagát, a költőt is elhelyezi ebben a korban:

Hamuba sült pogácsaként vettem
magamhoz a múltat és az álmat.
Nincs *tabula rasa*; újszülötten
nem teremtesz vasbeton világot.

(A költő)

Fiatalosan és rokonszenvesen, a kezdők fanatizmusával és naivul minden versében ars poeticát ad:

Lehessek költő: hogyha kell,
szelíd, ki halkán énekel,
s kimond oly rejtett titkokat,
mit fel nem érnek nyers szavak ...

ríja „Lehetnék költő” című versében. A költemény elején felsorolja a költőtípusokat, majd az utolsó két sorban a költői hivatást, a költői szó funkcióját fogalmazza meg:

kirobban, mit rég rejt a jég,
bátorság és őszinteség.

A fiatal költő devizája a „bátorság és őszinteség”. Az egyes versek, az egyes sorok és képek mind azért születnek, hogy dokumentálják ezt a hitvallást. Természetesen ilyenkor nem kerülheti el, hiszen erre még nincs ereje, hogy ne legyen olykor — József Attila modorában — hetyke, rátarti és büszke:

És fittyet hánytam minden ósdinak,
aszfaltnak, házaknak, mogorva égnek,
a dallam ismeretlen volt és szabad.

(Fütyty)

Vagy:

Átléptem már az ősködön,
az egysejtűn, az ősökön,
az isteneken s ördögön ...
átlépek hát az ösztönön,
a traumán, a kételyen,
— sarkcsillagom: az értelem!

(Hétmérföldes csizmában)

Sokszor fiatalosan tudálékos, magabiztos, nagyot-
akaró legény, de józanságát is előre sejtető, értelmes,
higgadt hangon is megszólal:

Hadd lássam én a ráncokat,
s mögöttük mind a gondokat,
hadd lássam én a szemeket,
s fényükben mind az örömet,
hadd lássam én a tenyeren
futó barázda mélyiben
a munka csírás magvait,
és azt, mi szénaként szakad,
egymáshoz fonódik, tapad:

az élet apró szálait!

(Vonatablakból)

Ifjú bölcsességét és világmegváltó törekvéseit, cél-
jait igazolják gyermekkkora emlékei, költői hivatásának

aranyfedezetét tárja elénk a kissé radnótias, kissé József Attila-i hangvételű szép versében, a „Tündéri gyermekkor”-ban:

Az eszterláncot láncbombák kísérték,
bujócska-lest az óvóhely adott.
Honnan tudhatnám, mi a „legfőbb érték”?
Az ajtónk előtt bomlott négy halott.

Mentem, tejesüveggel, nyútt kabátban,
szűk égbe gyömöszölt felhők alatt,
Mozartot füttyültem a Dob utcában,
s álmaim rágcsálták svábbogarak.

Rokonszenves Gyárfás becsületos igyekezete, hogy „e kor falára” ő is írjon néhány maradandó sort. Így születnek „A Nagy Gödör” hol túlzottan patetikus, hol lírai telítettségű sorai a forrongó Afrikáért; a buszvezetőkhöz írt, inkább prózába illő, erőltetett, érzelem nélküli, ódának nevezett verse, a hansági fiatalok munkája nyomán bekövetkezett változást érzékeltető, lírai veretű alliterációs sorai:

Sír a sás az ingoványban,
sír a káka, sír a nád,
sírva mind kiált . . .

Gyárfás szerelmi költészetében a legkevésbé sajátos, a legkevésbé önálló. A szélsőséges pólusok vonzása és ereje érzékelhető a „Ballada — Rólad” című szerelmi ciklus darabjaiban. A „Pályaudvaron”-ban és a „Pest-Budai szerelmes” című versben kamaszosan, kissé adys beütéssel fölényes (. . . ha nem szeretsz, nincs életed), de ugyanezekben a versekben, valamint a „Fáradtság”-ban és a „Biztonság kell” címűben már érzi, hogy az ősbiztonság megteremtését a férfi és a nő kapcsolatában, az egymás iránti megbecsülésben és az együttélésében kell keresni:

Csak én teremtek tűrhetőbb világot
— ha a teremtést vállalod velem.

(Fáradtság)

Legszebb szerelmi verse a „Nagymessze lámpa gyúlt” című, amelyben szép költői képben — „veled válik zenévé a csönd” — fogalmazza meg a szerelem lényegét.

A személyes problémák feszegetése mellett Gyárfás Endre vékonyka első kötetében alkalmat talál arra, hogy a faluról városba özönlő, a „bejáró” fiatalok kényes kérdését is felvesse. Itt is inkább a szándéka di-

cséretes, mint maga a tett, akárcsak a költői szenzibilitás nélküli „Ezért feszülj meg értelem” ciklus békeverseiben.

Egy fiatalember első kötetére szerettem volna felhívni a figyelmet, s kimutatni egyrészt fiatalos lendületét, őszinteségét, rokonszenves esküdözését, szüntelen hitvallását, másrészt az idegen beütéseket, ízeket, a suta, erőltetett és túlírt tételeket.

Maguk az idézetek is híven bizonyítják, hogy van Gyárfás Endre verseinek sajátos zenéje, hangvétele, s hogy a *Partközelen* művesi szempontból tehetséges és értő ember keze munkája, de egyúttal sejteti azt is, hogy ha ez az első kötet eseménynek számít a kezdők sorában, később Gyárfásnak csak egy-egy verse lesz esemény az irodalmi középhad világában, amelybe a költő minden fiatalsága és lendülete ellenére is beleveszhet idővel.

Beleveszhet, mert feléje igyekeznek.

(GL)

A T É N Y E K K Ö N Y V E

Kemény Dezső: CÍME NINCS. Budapest, 1963, Magvető Könyvkiadó, Új Termés.

Ez az empirikus gyűjtemény 230 oldalon tizennégy elbeszélést tartalmaz: az előttünk eddig ismeretlen Kemény Dezső igényes munkái ezek, egy-egy utalás az adott valóság és a szerző benső térfogatának egyiségére.

Történeteikhez minden esetben megleli a szükséges — reális — háttérrel, a hősök kivétel nélkül küzdő — életükért is küzdő — vagy dolgozó, látszatra nagyon egyszerű emberek, akiket a külső események irányítanak. A könyv címadó elbeszélése, a „Címe nincs”, a háborús munkaszolgálatosok életét vetíti elénk fölösleges előtanulmányok nélkül, egyenesen a büntetőtábori élet kellős közepén kezdve a történetet. („Korbász nem volt ocsmányabb Kurszkban sem. Megelégedett azzal, hogy takarodó előtt a pajtában levezeltette velünk a szalmát...”. Később: „— Élünk, te hülye, nem? És ha csak egy deci élelet volna már, nem könyörögnél a méltóságos Lehel téri atyaúristennek legalább még egy fél deciért?”) Azok az emberek jelennek meg előttünk, akik jóformán maguk sem tudják, miért vannak a táborban, akik haza akarnak menni, a szerkesztőségbe, az Apály utcába, vagy épp

hasas kocát nevelni; ők írják életükkel azt a groteszk verset, amelyet Kemény nem jegyez le, címtelen marad, a címtelenség révén ér el hozzánk, s nem csodálkozunk, hogy ismerjük a tartalmát.

A térszerű közlésmód Kemény Dezső minden elbeszélésének nagy erénye: a novellákból hiányzik az a didaktikus irányzatosság, amely az olvasót nevelni akarná. Az olvasó „külön ország”, az olvasót csak értesíteni kell, véli a szerző. Olyan embereket ábrázol, akik nem sokat teketóriáznak, hanem cselekednek. Ha ezt nem tehetik, azon gondolkodnak, hogyan tehetnének valamit, hogy elhárítsák a veszélyt vagy a rossz következményeket. „A sikkasztó” című elbeszélés a sikkasztó főkönyvelőt, Garzót mutatja be, aki „világéletében nagyra vágyott, mint általában a középszerű és szolgalelkű emberek, de soha nem vitte sokra. Vak véletlen, hogy az őszi vállalati átszervezéskor főkönyvelő lett belőle — olyan semmitmondó, szürke, szorgalmas kis tisztviselő volt, aki még rendbírságot se kapott soha...” —, az „Egyedül” című a darulakatos Sztankó Mihályt, aki éjjel hazaengedte maga mellől a segédmunkást, majd szerencsétlenül járt: derékszíjánál fogva függött egész éjjel ég és föld között egy vaskampón, a daru hídja alatt. Mindkét ember eszeveszetten igyekszik szabadulni szorongatott helyzetéből: Garzót körözik — senki sem vesz tudomást róla, csak belső kényszerből kell menekülnie mindenünnen; Sztankó a telefonfülkére gondol, ahonnan hívhatná a mentőket, vagy más segítséget, ha...

Mindkettejük tragikumában valójában nevetséges, de más kiút nincs, mint felhívni magukra a figyelmet mindenáron: szükségük van az életre, saját életükön keresztül pedig másokra is, hogy segítsenek rajtuk, mert mindenki lehet egyszer hitvány, gyáva vagy meggondolatlan.

Garzó végül is szétszórja a sikkasztott összeg maradványait, letesz „nagyvonalú” terveiről és felfedi magát, Sztankó Mihály pedig lázalmában egyetlen szót ismételtet a kórházban: „Emberek”.

Az elbeszéléstémák széles körben mozognak, és egy cseppet sem „különösek” — attól függetlenül, hogy céljuk nem az effektus vagy a bűvölés —, a különös csupán előfeltétele a széles hatósugarú mondani-valónak, egy-egy emberi étellel a középpontjában Kemény a sorsszerűség és az egyéni tragédiák határvonalát vizsgálva olyan következtetésekig jut el — néhol már-már bizalmát veszítve —, hogy a bűnösök nemcsak velünk, köztünk, hanem egyszerre csak *bennünk* is élnek. A „Túlso oldal” spanyol szabadságharcosa, majd francia maquisard-ja 56-ban egy pillanatra megfeled-

zekik magáról és arról, hogy a „barikádnak két oldala van”. Ugyanilyen a félelemből sztrájkolni akaró vécé-asszony is, aki megváltásként fogadja megbetegedését: így nem kell sztrájktörőnek lennie, amikor az ellenforradalmiak általános sztrájkot hirdetnek. („Sztrájk”)

A kötet eleven artériáját egy társadalom állandó belső mozgása és harca, valamint ellentmondásai adják, amelyeket kevés jóakarattal is egy új rendszer emberi megnyilvánulásainak tarthatunk. Tévedés ne essék: Kemény művészi egyénisége nem egyezik az alkuszokéval vagy a propagátorokéval, hanem csupán a meglevő tényekre épülő mai extenzív íróéval.

(BI)

BARÁTH FERENC

Legfiatalabb képzőművészünket (1946-ban született szeretném bemutatni, inkább bevezetni, bejelenteni, ahogy bálakon jelentik be a királyt, szeretnék egy nagy doronggal háromszor a földre verni.

Napi- és hetilapjaink jó pár ígéretes grafikust járattak le, hogy aztán könyörtelenül félredobják őket. (Havonta egy-két szövegrajz, egy-két műtyűr. Ez az új vajdasági grafika.

Se B. Szabónak, se Ácsnak, se Benesnek tudtommal nincsen még mappája. Pedig B. Szabó már meg is halt.

Persze a karikatúra az más. Az karikatúra. Az nem művészet. A karikaturistákat zsákba kötjük! Nekik egy félasztalnyi mappát adunk! Úgy látszik, embereink szeretnek a karikaturistáknak pózolni, szeretik, ha csiklandozzák őket, így legalább azt hihetik, hogy a valóságban nem karikatúrák). Ideje lenne már megkérdezni, a kisujján kívül ki mozdított meg értük valaha is valamit. Szeretnék legalább egyetlen embert látni, aki tett valamit azért, hogy körénk gyűjtse az új képzőművészeket, grafikusokat, ha már ezt az egy-két fiatal sikeresen le is járattuk. Varázshegyünk szerzett egy fiatal műszaki szerkesztőt, és most egy-két évtizedig nyugodt a lelkiismerete. Ezért nem véletlen, hogy ilyen csiricsaré könyveket csinálunk, hogy piros bőrbe kötjük könyveinket.

Vagy egy-két ügyetlen vignetta közlésével tisztára súrolhatjuk lelkiismeretünket? Rendben van. Meglehet, tévedek. Üres szalmát csépelek.

De most az egyszer nem a levegőbe beszélek. Hoztam maguknak hat lapot. (Kijártam, hogy ne sárga heti- vagy napilapjainkban jelenjenek meg.)

Íme, például maguk elé állítom ezt a három fekete oszlopot.

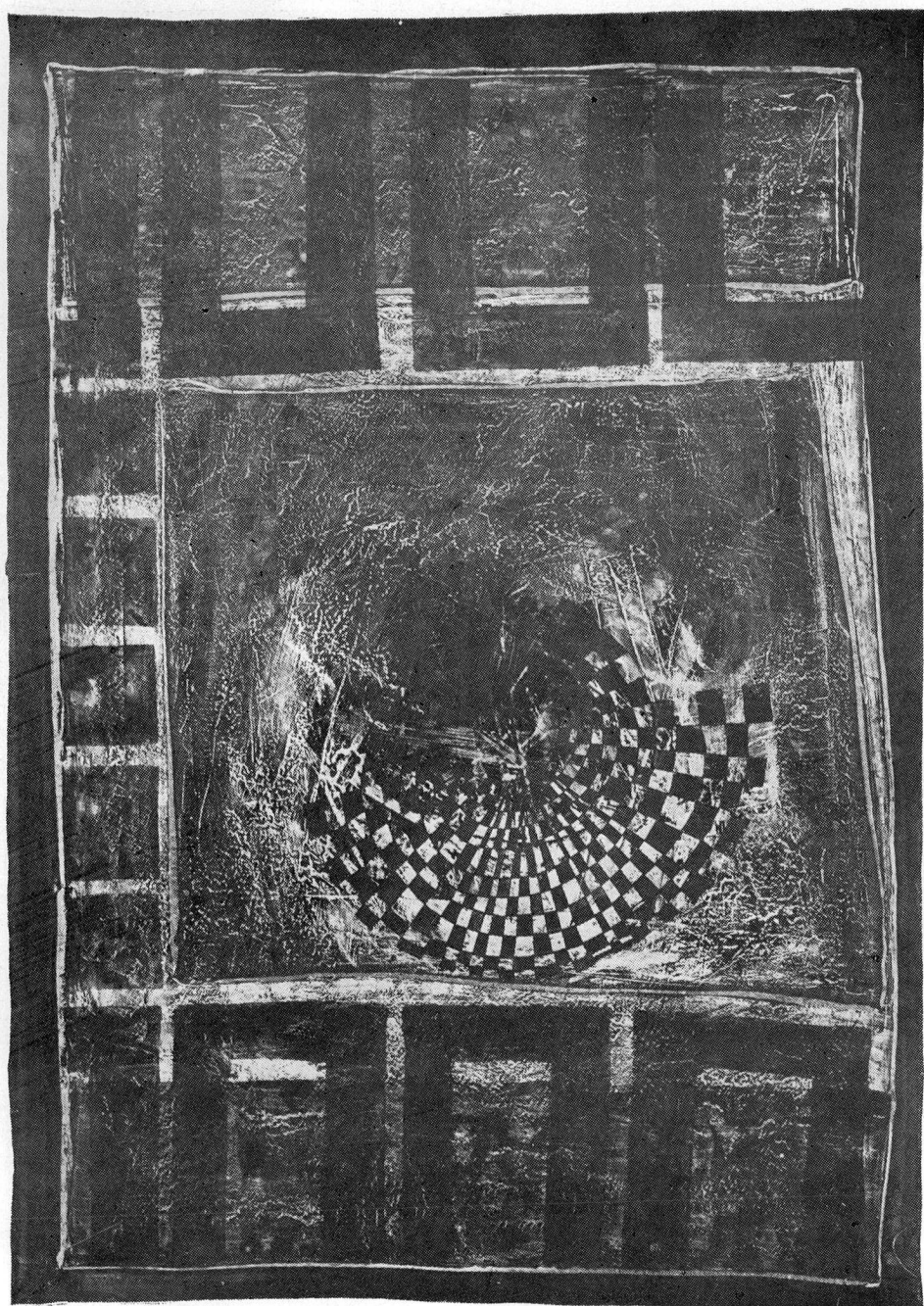
És mondom:

aki ilyen oszlopokat képes állítani, a középső oszlopba így ablakot nyitni, kerek hajóablakot, aki ilyen erős káfkai imaginaritással rácsozza körül kis kertjét, aki rákterének, vulkanikus vidékének metafizikai architektúráját ilyen könnyű könnyörtelenséggel elfeketi, az már teljes grafikus. Az már ezeken az első lapokon megoldotta azokat a problémákat, melyeket legtöbb vajdasági művészünk soha nem is fog megoldani.

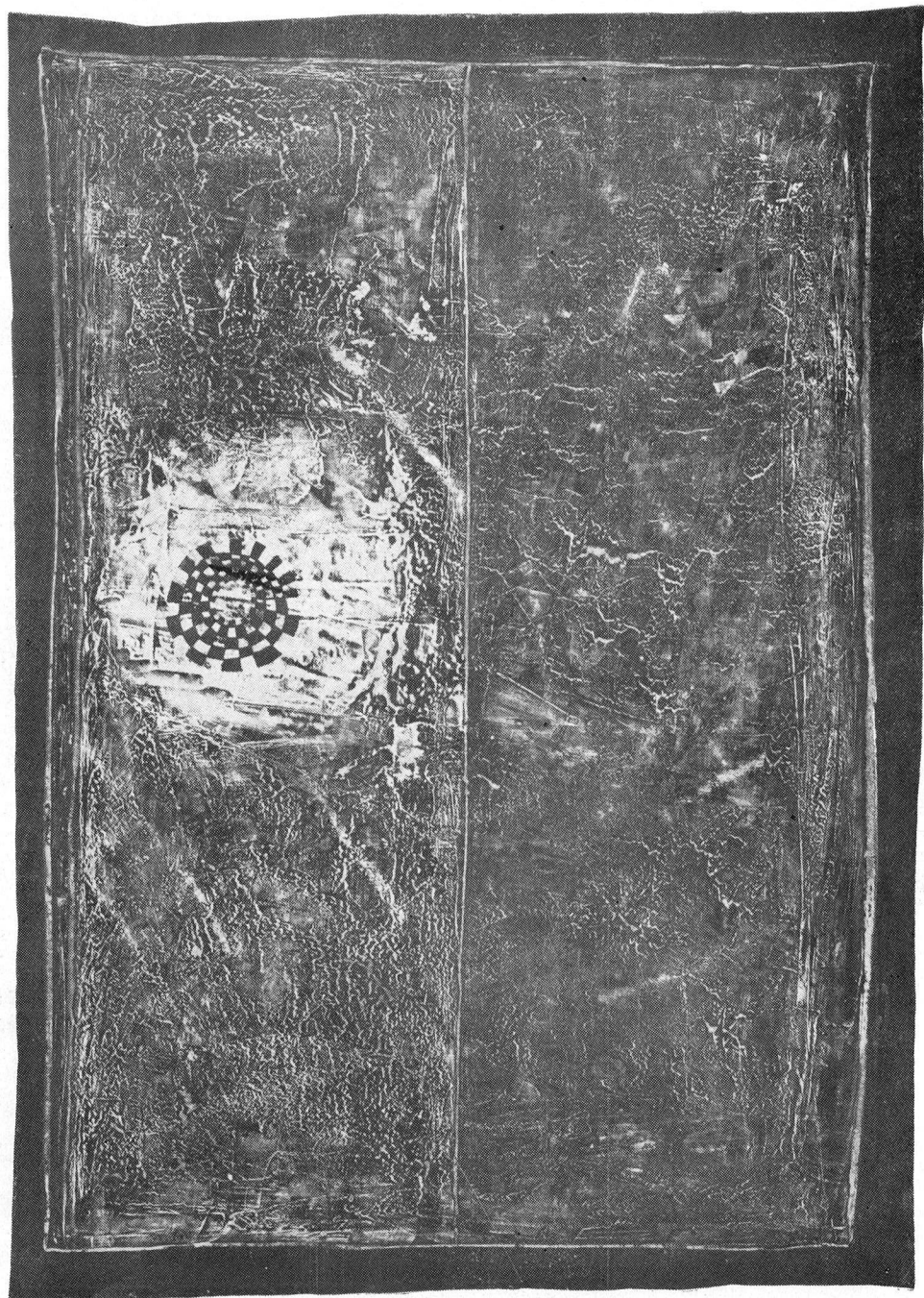
Legtöbbet a *Kutyaorrú kis flamand leányról* kellene szólnom, de én azt a kislányt szeretem, és inkább verset írtam róla.

Befejezésül még csak annyit: nagy grafikust me-
rek Baráthban látni, és kár, hogy nem tud senki el-
lenkezni velem.

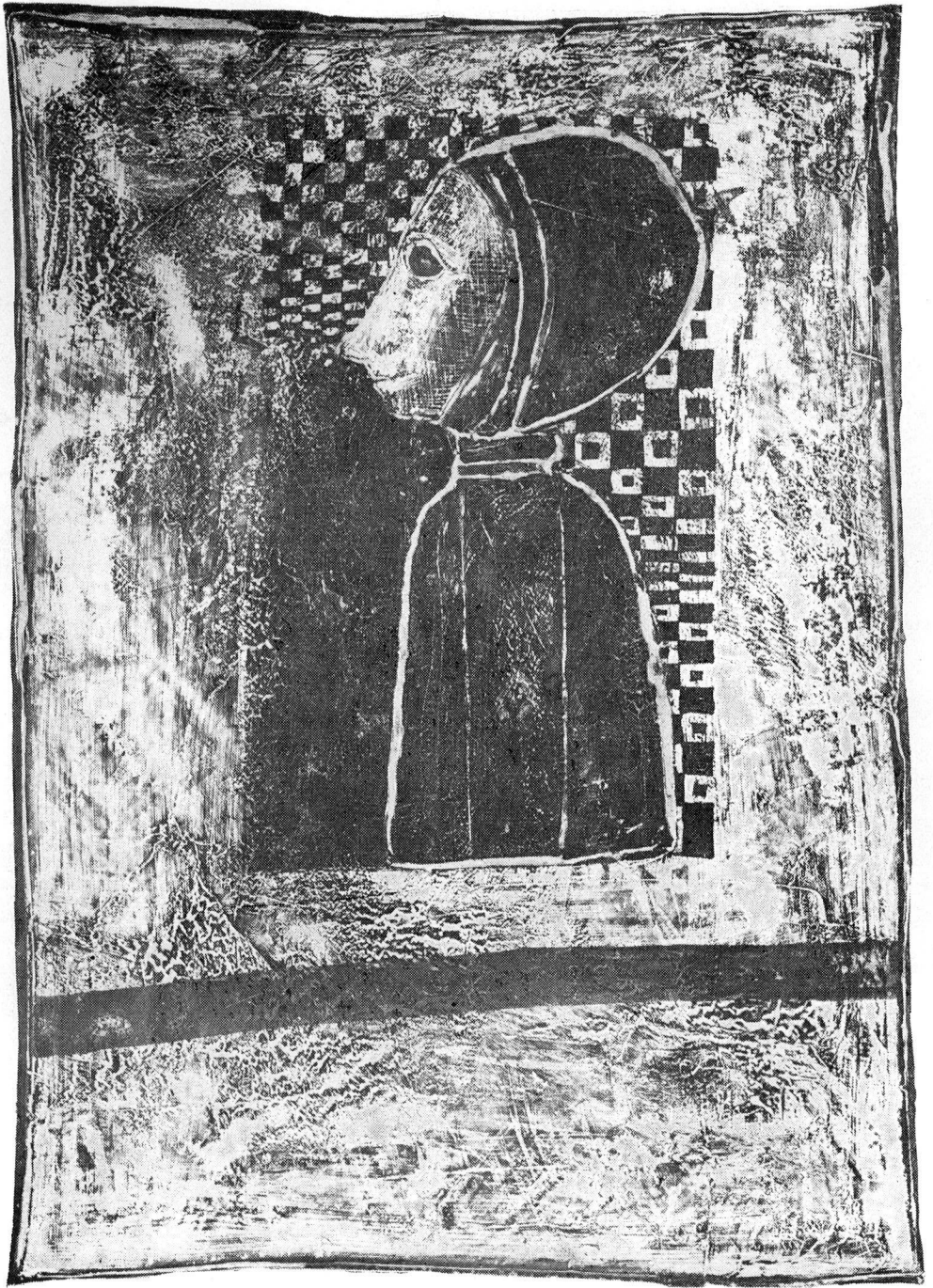
(TO)

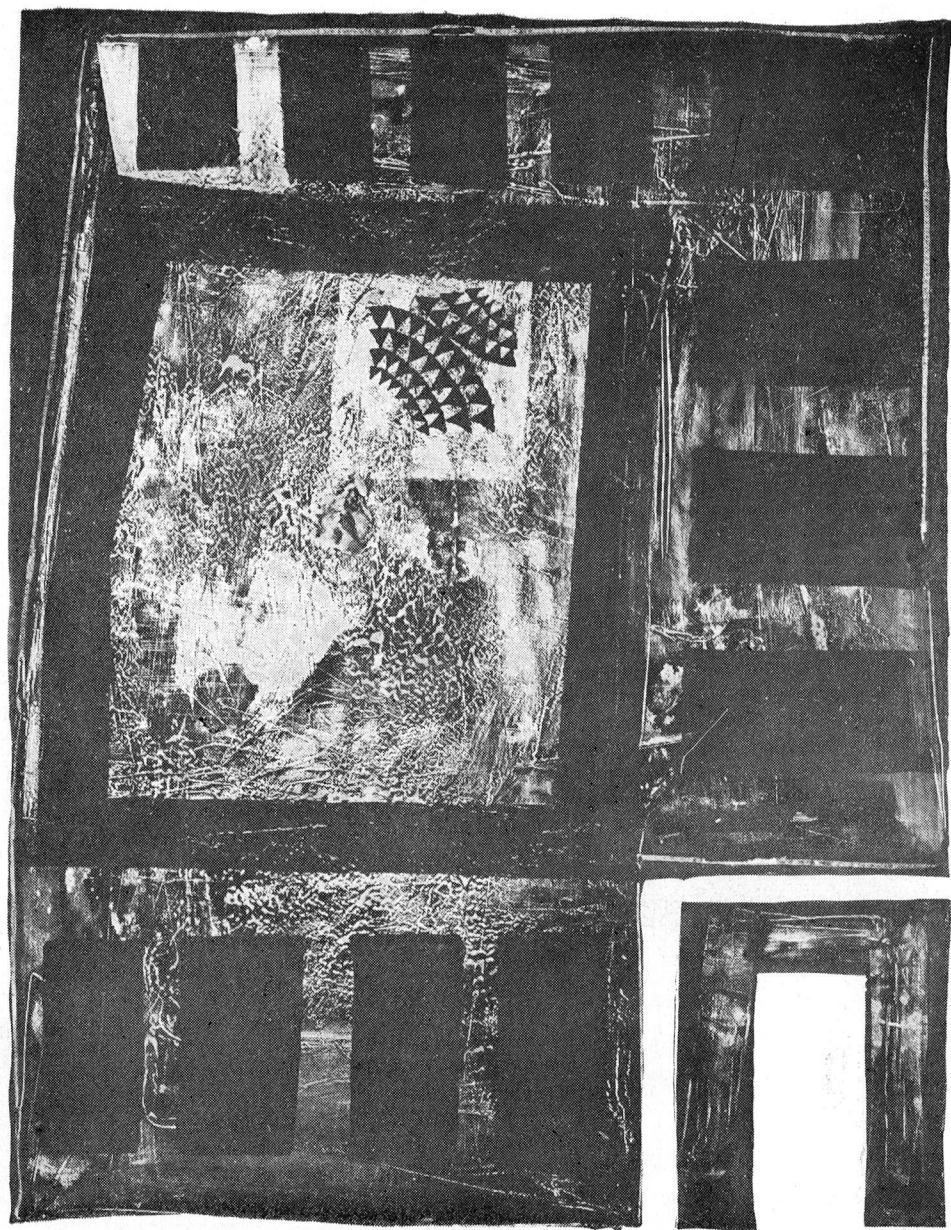
BARÁTH FERENC: „Rák — tér II”

BARÁTH FERENC: „Két oszlop”

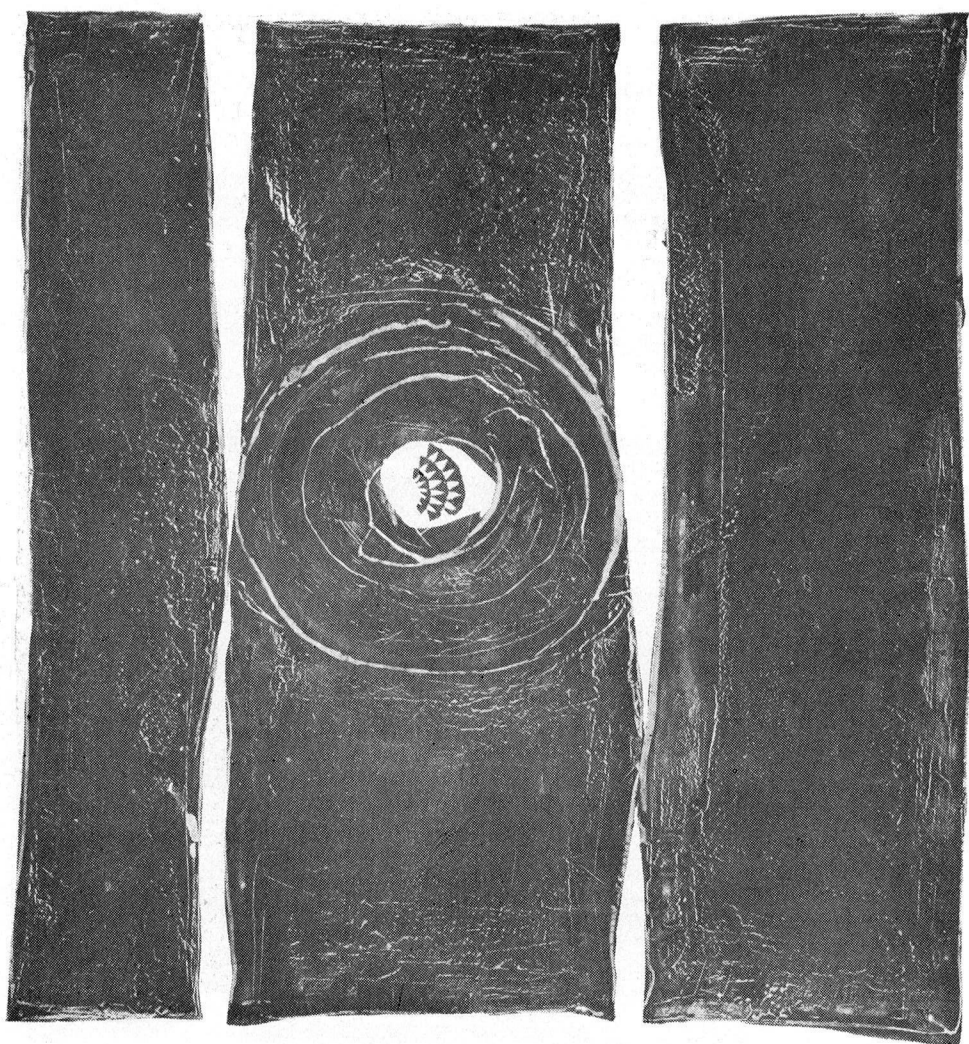
BARÁTH FERENC: Kutyaorrú leány

BARÁTH FERENC: Rák — tér

BARÁTH FERENC: Kert

BARATH FERENC: Három oszlop